

Studiu Final de Politici

Căi de perfecționare pentru REziliență în
era post-Covid pentru FEMei antreprenori

Call: KA220-ADU - Cooperation
partnerships in adult education

Număr proiect:
2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295

Final Policy Study

Autori:

Daniela Kuzmanović (Institute Mihaljo Pupin)
Sanja Popović-Pantić, Ph.D (Institute Mihaljo Pupin)

Editor:

Sanja Popovic Pantic, Ph.D

2025

RESULTATELE PROIECTULUI 4

Acest studiu a fost elaborat în cadrul proiectului RE-FEM – „Căi de perfecționare pentru REziliență în era post-COVID pentru FEMei antreprenori”. RE-FEM este un proiect strategic în domeniul Educației Adulților, cofinanțat de Programul Erasmus+ al Uniunii Europene, sub numărul de înregistrare 2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295. Acest document a fost pregătit în cadrul Pachetului de Lucru 5 al proiectului RE-FEM „Dezvoltarea studiului final de politici”, coordonat de Institutul Mihajlo Pupin, în strânsă colaborare cu toți ceilalți parteneri.

Au contribuit:

Maria Zlateva, Regional Agency for Entrepreneurship and Innovations - Varna, (BG);

Ralitsa Zhekova, Regional Agency for Entrepreneurship and Innovations - Varna, (BG);

Ann-Sofi Backgren, Brand-Sofi (FI);

Katalin Oborni, PhD, HÉTFA Research Institute (HU);

Cecília Farkas Kirov, SEED Foundation (HU);

Orsolya Gergely, PhD, SAPIENTIA Hungarian University of Transylvania (RO);

Veronika Blizman Servilova, Slovak Business Agency (SK);

Nieves García Pereira, Andalucía Emprrende Fundación Pública Andaluza (ES).

Materialele realizate în cadrul proiectului RE-FEM sunt destinate utilizării educaționale și științifice; prin urmare, ele pot fi folosite liber în aceste scopuri, însă conținutul lor nu poate fi modificat sau dezvoltat în continuare fără permisiunea scrisă a partenerilor.

Re-publicarea documentului cu conținut neschimbat este posibilă doar cu specificarea clară a autorului și a sursei materialului original.

Contact: <https://refem.eu/>, internationaloffice@hetfa.hu

Prima ediție, 2025

Mod de citare:

Daniela Kuzmanović, Sanja Popović-Pantić, (2025).

Final Policy Study. Study Report developed within the project RE-FEM – ‘Upskilling pathways for RESiliency in the post-Covid era for FEMale Entrepreneurs’

Rezumat executiv

RE-FEM (Căi de perfecționare pentru REziliență în era post-COVID pentru FEMei antreprenori, GA nr. 2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295) se desfășoară în perioada 2022–2025 în cadrul programului Erasmus+.

În întreaga UE, femeile reprezintă în continuare aproximativ o treime din totalul antreprenorilor. Pandemia COVID-19 a accentuat și mai mult provocările existente, cum ar fi vulnerabilitatea financiară, accesul limitat la rețele și dificultatea de a echilibra responsabilitățile de afaceri cu cele familiale. Dacă aceste aspecte nu vor fi abordate prin politici țintite și măsuri practice de sprijin, aceste bariere riscă să marginalizeze și mai mult a femeilor antreprenori.

Proiectul a implicat 8 parteneri (PP) din 7 țări:

- Bulgaria: Regional Agency for Entrepreneurship and Innovations – Varna (RAPIV)
- Finlanda: Brand-Sofi
- Ungaria: Hétfa Research Institute (HETFA – Lead Partner) and SEED Foundation (SEED)
- România: Universitatea Sapiientia din Cluj-Napoca (SAPIENTIA)
- Serbia: Institute Mihajlo Pupin (IMP)
- Slovacia: Slovak Business Agency (SBA)
- Spania: Andalucía Emprende Fundación Pública Andaluza (AEFPA)

Studiul final de politici (FPS) reprezintă rezultatul final al proiectului RE-FEM, consolidând date bazate pe dovezi (cercetare de birou, peste 600 de răspunsuri la sondaje, interviuri aprofundate), lecții din atelierele ToT și WEs, precum și evenimentele World Café, pentru a oferi o imagine comparativă a antreprenoriatului feminin în țările partenere, a identifica bune practici și a formula recomandări de politici bazate pe dovezi și transferabile. Opt parteneri de proiect (PP) colectează toate aceste date din șapte țări.

Implicarea părților interesate

FPS demonstrează că antreprenori din întreaga Europă sunt reziliente, ingenioase și pregătite să-și dezvolte afacerile atunci când există sprijin adecvat. Prin alinierea politicilor, programelor și resurselor la nevoile reale ale acestora, factorii de decizie, educatorii și părțile interesate pot contribui la crearea unui mediu favorabil în care întreprinderile conduse de femei nu doar supraviețuiesc crizelor, ci prosperă și contribuie pe deplin la creșterea economică incluzivă și durabilă.

Concluzii principale

Rezultatele evidențiază faptul că femeile antreprenori sunt bine educate, extrem de motivate și adesea conduse de dorința de independență, flexibilitate și securitate financiară. Totuși, ele rămân concentrate în sectoarele de servicii cu oportunități limitate de creștere și se confruntă cu bariere sistemice în accesarea finanțării, extinderea afacerilor și avansarea în roluri de conducere. Digitalizarea s-a dovedit a fi atât o provocare, cât și o oportunitate: deși multe antreprenori rămân în urmă în adoptarea instrumentelor avansate, bunele practici din proiect au demonstrat că formarea și mentoratul adaptate pot reduce eficient acest decalaj. Disparitățile regionale, în special între zonele urbane și rurale, complică și mai mult situația, subliniind importanța soluțiilor sensibile la context.

Cartografierea politicilor și programelor a confirmat că instituțiile naționale și europene recunosc tot mai mult importanța sprijinirii femeilor antreprenori. Inițiativele active includ scheme financiare, rețele de mentorat și programe de instruire în competențe, multe dintre ele dovedindu-se eficiente în construirea rezilienței în perioade de criză. Cu toate acestea, persistă lacune — în special în asigurarea accesului pe termen lung la finanțare, integrarea designului de politici sensibile la gen și extinderea sprijinului către grupuri defavorizate, cum ar fi femeile din mediul rural.

CP stabilește o serie de recomandări de politici bazate pe dovezi. La nivel național, acestea vizează îmbunătățirea accesului la finanțare, promovarea tranzițiilor digitale și verzi, oferirea de servicii de îngrijire a copiilor accesibile și măsuri prietenoase cu familia, precum și consolidarea oportunităților de educație și mentorat. La nivelul UE, studiul recomandă o coordonare mai strânsă a măsurilor de sprijin, crearea de rețele transnaționale și o integrare mai puternică a perspectivelor de gen în programele de finanțare.

Situația actuală în țările partenere (prezentare comparativă)

Aceasta evidențiază tendințele naționale, motivațiile și barierele, precum și nivelul de educație, adaptarea la digitalizare, accesul la resurse și provocările precum echilibrul între viața profesională și cea personală, precum și obstacolele structurale. (Tabelul 1).

TABLE 1. SITUAȚIA ACTUALĂ ÎN ȚP. (PREZENTARE COMPARATIVĂ)

Țară	Participare (%)	Motivație	Bariere	Adaptație tehnologică (Digital.)
Bulgaria	41% femei-manager, 31% CEO	Independență, flexibilitate	Subreprezentare în leadership, concentrare sectorială	Moderată
Finlanda	Appx 33% femei antreprenori (20-21% au angajați)	Echilibru muncă-viață, autonomie	Costuri legate de concediul parental, lipsă de încredere, teama de eșec	Ridicată (adoapție digitală puternică, 31-33%)
Ungaria	44% a firmelor sunt conduse de femei	Independență, securitate a traiului	Lipsă de încredere, sectoare slab tehnologizate	Moderată
România	Majoritatea firme micro (35% FA, maim ult de 90% sunt firme micro)	Securitate, independență, flexibilitate	Intenție scăzută de afaceri (6,5%), decalaje digitale și responsabilități familiale	Scăzută-moderată (zonele rurale rămân în urmă)
Serbia	31.2% MSMEs	Independență, inovație, câștiguri mai mari	Constrângeri financiare, dificultăți de scalare	Moderate (tendință ascendentă)
Slovacia	24,5% dintre antreprenori sunt femei (tendință în scădere)	Necesitate, inițiative în etape mai târzii ale vieții	Bariere structurale, responsabilități familiale	Moderată
Spania	650,000+ femei antreprenor	Motivație bazată pe oportunități, dezvoltare personală	Acces limitat la capital de risc, subreprezentare în sectoarele tehnologice	Ridicată în zonele urbane, mai scăzută în Andaluzia rurală

(Sursă: Interpretarea autorilor bazată pe inputurile PP.)

Puncte comune între țările PP

- Femeile sunt concentrate în sectoarele de servicii (comerț, educație, sănătate și servicii personale).
- Principalii factori motivaționali: independența, flexibilitatea și securitatea financiară.
- Femeile sunt mai educate decât bărbații, dar sunt subreprezentate în domeniile de înaltă tehnologie și în funcțiile de conducere.

- Echilibrul între viața profesională și cea personală rămâne atât un factor motivațional, cât și o provocare, necesitând adesea sprijinul familiei.
- Digitalizarea reprezintă o oportunitate în creștere, însă multe femei rămân în urmă din cauza resurselor limitate.
- Accesul la finanțare și investiții rămâne o barieră sistemică comună între țări. Main motivators: independence, flexibility, and financial security.

Diferențe privind țările PP

- Maturitatea antreprenorială variază: mai ridicată în Finlanda și Spania, mai scăzută în Slovacia și România.
- Sprijinul politic și reprezentarea în conducere diferă: România conduce în ceea ce privește femeile în managementul de top, în timp ce Slovacia înregistrează o tendință descendentă.
- Factorii motivaționali: în Spania, femeile antreprenori sunt în principal motivate de oportunitate, în Slovacia și Andaluzia, mai mult de necesitate.
- Disparitățile regionale sunt notabile: zonele rurale din România și Spania rămân în urmă în ceea ce privește digitalizarea și intenția antreprenorială.
- Golurile de încredere și competențe sunt evidente în Finlanda și Ungaria.
- Aspctele generaționale influențează de asemenea adoptarea digitală, femeile mai în vârstă din Slovacia arătând un angajament mai puternic decât bărbații de aceeași vârstă.

Sinteză sectorială și națională: documente cheie de politici, programe active și neviole femeilor antreprenori

În toate țările partenere, femeile antreprenori (FA) au demonstrat o reziliență remarcabilă în timpul și după criza COVID-19. Instruirile pilot și interviurile au confirmat că învățarea continuă, instrumentele digitale și rețelele între egale sunt factori esențiali pentru reziliență. Mai mult, discuțiile de tip World Café au evidențiat că femeile acordă o importanță deosebită sprijinului sistemic — cum ar fi creșele, politicile prietenoase cu familia și accesul simplificat la finanțare — ca prerechizite pentru creșterea durabilă.

În ciuda diferențelor în cadrul politicilor, nivelurilor de maturitate a ecosistemului și a focusului strategic, au reușit mai multe teme transversale. Provocările comune includ accesul limitat la finanțare, conștientizarea scăzută a schemelor de sprijin și necesitatea îmbunătățirii echilibrului între viața profesională și cea personală. În același timp, organizațiile societății civile s-au dovedit a fi actori esențiali în ecosistemul de sprijin antreprenorial, mai ales acolo unde structurile instituționale formale lipseau. Toate țările

participante au demonstrat progrese în furnizarea de instruirii interactive și practice și au subliniat importanța rezilienței emoționale, în special în contextul pandemiei COVID-19.

În țările partenere, diverse politici și programe sprijină femeile antreprenori, de la scheme financiare și inițiative de dezvoltare a competențelor digitale până la rețele de mentorat și programe de incluziune rurală. În timp ce Bulgaria și Ungaria oferă un sprijin solid bazat pe programe, Finlanda și Spania se remarcă prin ecosisteme antreprenoriale mai mature. România și Serbia fac progrese în consolidarea cadrului financiar și de politici, în timp ce Slovacia evidențiază necesitatea creșterii încrederii și a sprijinului adaptat.

Majoritatea documentelor de politici și strategice care sprijină FA datează anterior proiectului RE-FEM. Țările partenere aveau deja documente de politici și strategice solide, bazate pe dovezi, înainte de lansarea proiectului, inclusiv strategii, planuri de acțiune și alte documente în domeniul antreprenoriatului feminin. În total, 23 de documente de politici fuseseră adoptate înainte de începerea proiectului, în timp ce alte 11 au fost inițiate pe durata acestuia.

Un total de 73 de programe și inițiative care sprijină femeile antreprenori au fost mapate în cele șapte țări partenere, fiind încadrate astfel:

- Programe și inițiative locale de sprijin – 6 programe/inițiative
- Programe și inițiative instituționale la nivel național – 21 programe/inițiative
- Programe și inițiative ale ONG-urilor la nivel național – 14 programe/inițiative
- Programe și inițiative la nivel internațional – 12 programe/inițiative
- Programe și inițiative instituționale la nivel național gestionate de organizații internaționale – 7 programe/inițiative

PP au identificat, de asemenea, mai multe programe/inițiative implementate în mai multe țări partenere, după cum urmează:

- **WE.Circular (Interreg Danube Region)** – Proiect transnațional/internațional, implementat în Bulgaria, Serbia, Slovacia, România și alte țări.
- **Empowering Women in Agri-food (EWA)** – Program la nivel internațional, implementat în Bulgaria, România și Spania.
- **Visa She's Next Grant Programme** – La nivel internațional, implementat în Bulgaria și Slovacia.
- **EIT Supernovas Rocket Up** – Proiect la nivel internațional, implementat în Slovacia și Spania.
- **UN Women's Finance Initiative (We-Fi)** – Inițiativă la nivel internațional, pilot în Serbia; alte țări incluse în inițiativă (global).

- **CAPSULE (Erasmus+)** – La nivel internațional, implementat în România (parte a unei inițiative la nivel UE, alte țări nespecificate).
- **WomenINvestEU** – Inițiativă a Comisiei Europene (InvestEU advisory) care construiește o rețea paneuropeană de investitori sensibili la gen pentru a crește finanțarea afacerilor conduse de femei în întreaga UE. Implementată la nivel UE, ca platformă transnațională de colaborare între investitori.
- **ESIL – Next Gen of Angels** – Program finanțat de UE (EIC/EISMEA, 2024–2026) pentru a forma o generație mai tânără și diversă de business angels în Europa. Vizează întreaga UE, cu accent pe șase țări „moderate inovatoare” (Bulgaria, Croația, Cehia, Ungaria, Polonia, România) prin instruire și networking.
- **HER FUND** – Proiect Horizon Europe (2024–2026), creând o rețea paneuropeană de investitori sensibili la gen pentru a sprijini startup-urile conduse de femei. Implementat transnațional de un consorțiu de 9 parteneri din 7 țări (ex. Bulgaria, Slovacia, Franța etc.), facilitând schimbul de cunoștințe și sinergii între actorii ecosistemului pentru accelerarea antreprenori.
- **Women TechEU** – Schema Horizon Europe pentru ecosisteme de inovare, oferind coaching, mentorat și granturi de 75.000 € pentru startup-uri deep tech conduse de femei. Inițiativă la nivel UE, susține companii tech conduse de femei în întreaga UE și țările asociate (aplicații din 40+ țări europene).
- **EPIC X** – Proiect Horizon Europe (Accelerație via FSTP) pentru a sprijini startup-urile deep tech conduse de femei în Europa. Oferă granturi (total 1,2 milioane €) și suport pentru 20 de startup-uri din țări inovatoare „moderate” și emergente. Programul operează transnațional în 16 țări europene (ex. Bulgaria, Croația, Cehia, Estonia, Grecia, Ungaria, Italia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia, Spania).
- **EmpoWomen** – Program Horizon Europe (2024–25), combaterea subreprezentării femeilor în deep tech. Accelerație UE de 2 ani, selectând 25 de startup-uri conduse de femei (în special din țări emergente UE) prin apeluri deschise, oferind mentorat și finanțare fără equity (45.000 € per startup).
- **GENDEX – Gender & Diversity Index** – Proiect finanțat de EIC pentru dezvoltarea primului Index European de Gen și Diversitate. Compilează date despre gen/diversitate în ecosistemul de inovare din toate statele membre UE (+ UK), pentru informarea factorilor de decizie și investitorilor. Implementat la nivel european (27+1 țări).
- **Gender Gap in Investments** – Proiect pilot al Parlamentului European (derulat de EISMEA) pentru analiza disparităților de investiții pentru companii conduse de femei. Include un studiu amplu și 10 evenimente locale (sept. 2024 – nov. 2025) în

diverse țări europene. Operațiuni la nivel UE, colectând feedback în 10 țări pilot pentru a aborda diferența de gen în investiții.

- **WE-Rise** – Proiect de accelerație finanțat de UE (EISMEA/EIC), sprijinind antreprenori subreprezentate în green tech, agri tech și climate tech. Implementat transnațional în Europa, focus pe țări emergente de inovare. Selectează 20 startup-uri greentech conduse de femei, oferind finanțare, networking și suport transfrontalier.
- **Women Leadership Programme** – Inițiativă EIC/EIT oferind training de leadership, mentorat și networking pentru femei în inovare. Program de accelerație la nivel UE, oferă cohortelor de femei cercetători și antreprenori competențe manageriale avansate și oportunități de networking cu modele de rol.
- **Open Horizons** – Proiect Horizon Europe (2024–26) conectând startup-uri deep tech/digitale conduse de femei cu corporații mari. Accelerator la nivel UE: 39 startup-uri selectate prin 3 apeluri deschise pentru program „pilot plătit”. Fiecare companie primește grant fără equity (până la 55.000 €) și suport

O prezentare generală a numărului total de documente-cheie de politici și strategice identificate și a programelor/inițiativelor active este prezentată în Figura 1.

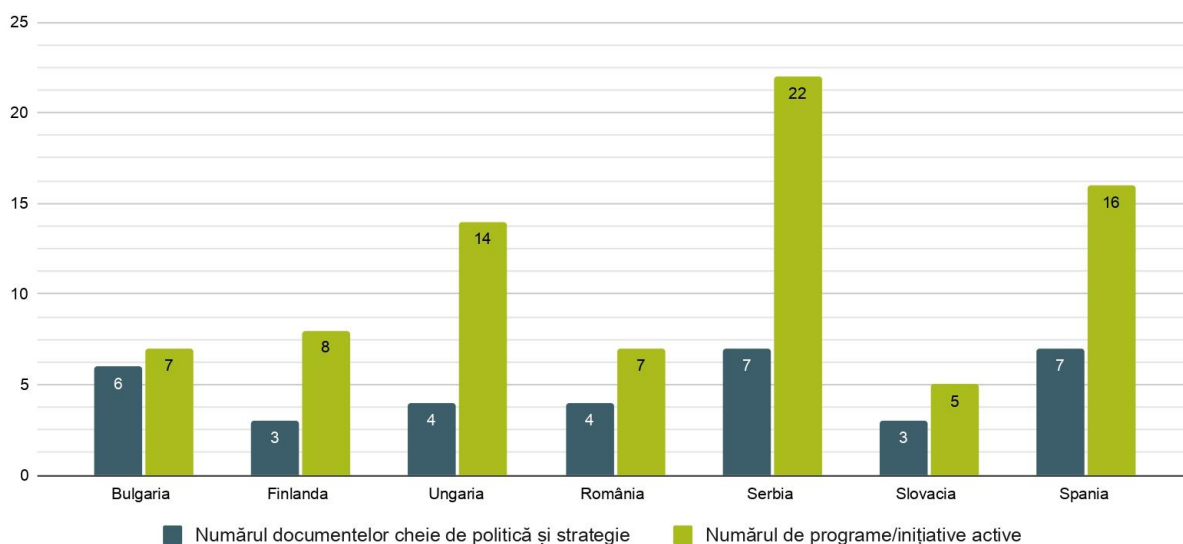

FIGURA 1. SPRIJIN PRIN POLITICI ȘI PROGRAME PENTRU FEMEILE ANTREPRENORI ÎN ȚĂRILE RE-FEM (SURSA: AUTORI, PE BAZA DATELOR PP PREZENTATE ÎN FPS)

Per ansamblu, pe baza exemplelor de bune practici și a sprijinului instituțional existent, se poate concluziona că femeile antreprenori din toate țările își exprimă nevoi și așteptări similare.

Nevoile generale ale femeilor antreprenori:

Acces la finanțare, Networking și învățare între egale, Digitalizare, Echilibru între viața profesională și personală, Instruire și învățare continuă.

Așteptările generale ale femeilor antreprenori pentru creșterea afacerii:

Creștere financiară, Extindere pe piață, Capacitate de inovare, Orientare către sustenabilitate, Sprijin pe termen lung.

Similarități între țări

- **Politici și Programe:** Toate țările oferă o formă de sprijin pentru antreprenoriat, deși puține au politici dedicate exclusiv femeilor antreprenori.
- **Finanțare:** Accesul la finanțare (granturi, credite, investiții) rămâne o provocare majoră peste tot.
- **Digitalizare:** Există o nevoie comună de competențe digitale și STEM, inclusiv AI și comerț electronic.
- **Mentorat și Rețele:** Mentoratul și networking-ul profesional sunt recunoscute ca fiind esențiale în toate țările.
- **Echilibru între viața profesională și personală:** Menținerea echilibrului între afaceri și viața personală reprezintă o provocare constantă, în special în contextul creșei și al programelor de lucru flexibile.

Diferențe între țări

- **Influența politicilor:** Deși nu au fost create noi documente naționale de politică, Ungaria, România și Serbia au demonstrat un potențial puternic pentru reforme viitoare. Slovacia avea deja o strategie de gen existentă.
- **Integrarea digitală:** Spania, Finlanda și Serbia conduc în integrarea AI în afacerile conduse de femei; Bulgaria și România sunt în stadii incipiente.
- **Țintirea geografică:** Finlanda și Spania s-au concentrat pe femeile din mediul rural, Serbia și Ungaria au priorizat sprijinul pentru antreprenoriatul urban.
- **Accesul la sprijin:** Ungaria și Spania au scheme financiare mai structurate; Serbia, România și Bulgaria se confruntă cu probleme de vizibilitate și conștientizare a măsurilor de sprijin existente.

- Sprijin pentru echilibrul viață-profesie: Slovacia și Finlanda au strategii formale de egalitate de gen; celelalte țări se bazează pe sprijin informal din comunitate.

Recomandări de politică

Recomandările de politică, elaborate de partenerii RE-FEM din Bulgaria, Finlanda, Ungaria, România, Serbia, Slovacia și Spania, reflectă atât specificitățile naționale, cât și temele transversale identificate prin interviuri, discuții World Café și contribuții analitice (WP2).

Toate recomandările de politică ale țărilor participante sunt prezentate în Tabelul 15 din FPS. Structura comparativă servește unui dublu scop:

- În primul rând, permite identificarea temelor recurente care transcend granițele naționale, și
- În al doilea rând, oferă o imagine a soluțiilor inovatoare sau contextuale care ar putea fi replicate sau adaptate în alte contexte.

Fiecare rând din sumarul recomandărilor de politică (Tabelul 16 din FPS) prezintă grupuri de recomandări pe țară de proiect, organizate în clustere tematice mai largi, precum accesul la finanțare, dezvoltarea competențelor, egalitatea de gen, incluziunea rurală și digitalizarea. Acestea sunt completate de o a doua coloană care descrie scopul sau impactul așteptat al fiecărei recomandări, fie că este vorba de eliminarea barierelor structurale, creșterea accesului la resurse sau consolidarea rezilienței pe termen lung pentru femeile antreprenori.

O analiză comparativă a recomandărilor subliniază faptul că, în ciuda diferențelor contextuale, partenerii recunosc tot mai mult necesitatea unei schimbări sistemice pentru a aborda provocările structurale și culturale cu care se confruntă femeile antreprenori. Din punct de vedere tematic, majoritatea recomandărilor pot fi grupate în câteva clustere cheie, care nu doar se repetă între țări, ci indică și domeniile în care alinierea politicilor și acțiunile comune la nivel regional sau UE ar putea avea cel mai mare impact.

Concluzii tematice

Contextul național și punctele de plecare variază considerabil. Finlanda și Spania dispun de ecosisteme antreprenoriale mai bine consolidate, în timp ce alte țări încă își consolidează structurile de sprijin. În ciuda acestor diferențe, rezultatele proiectului RE-FEM indică o convergență puternică atât în privința provocărilor cu care se confruntă femeile, cât și în ceea ce privește tipurile de răspunsuri necesare pentru a le aborda.

În toate țările, problemele structurale continuă să împiedice participarea deplină a femeilor în antreprenariat. Acestea includ acces limitat la instrumente financiare sensibile la gen, lipsa unor oportunități de instruire și mentorat adaptate, cadre de protecție socială insuficiente pentru femeile lucrătoare pe cont propriu și coordonare instituțională slabă. Barierele culturale, precum stereotipurile persistente, lipsa reprezentării și subestimarea potențialului antreprenorial al femeilor, rămân, de asemenea, profund înrădăcinate.

Figura 2 oferă o înțelegere rapidă a clusterelor tematice recurente, precum accesul la finanțare, dezvoltarea competențelor, egalitatea de gen, incluziunea rurală și digitalizarea.

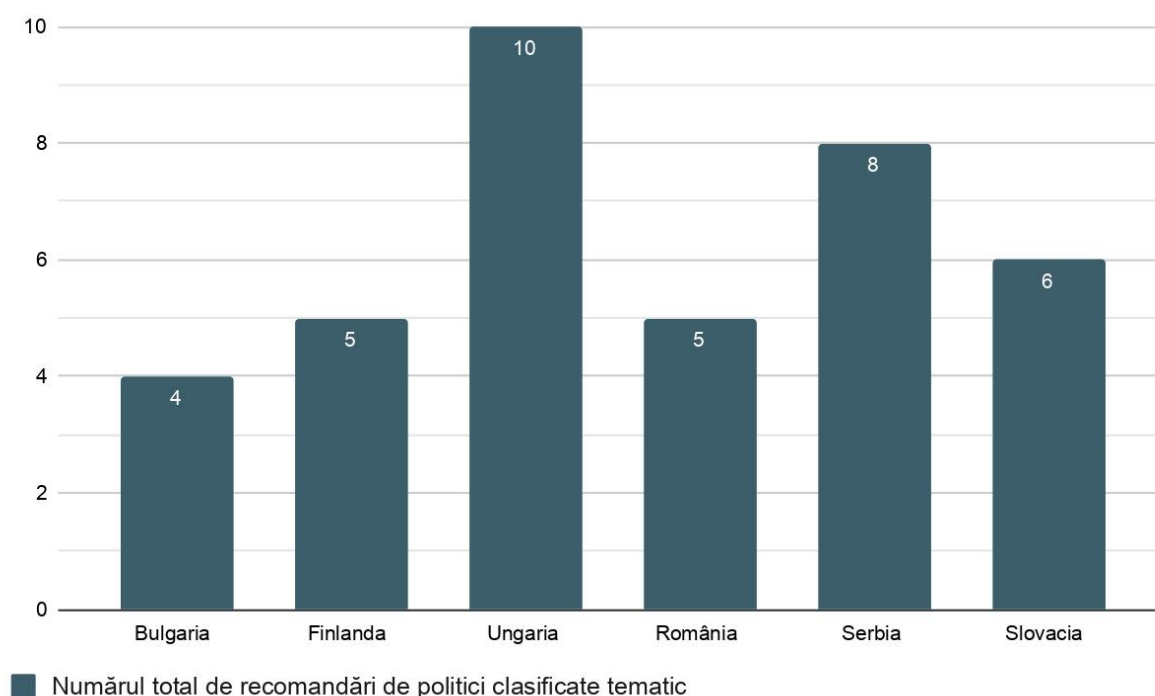

FIGURA 2. NUMĂRUL TOTAL AL RECOMANDĂRILOR DE POLITICĂ CATEGORIZATE TEMATIC DIN EVENIMENTELE WORLD CAFÉ (SURSA: AUTORI, PE BAZA DATELOR PP PREZENTATE ÎN FPS)

Concluzii generale și recomandări de politică

În ansamblu, vizualizarea comparativă evidențiază faptul că, în ciuda contextelor naționale diferite, există un consens larg între parteneri cu privire la necesitatea unei schimbări sistemice pentru a aborda provocările structurale și culturale cu care se confruntă femeile antreprenori. Graficul evidențiază atât temele recurente de politică, cât și oportunitățile de aliniere și acțiune comună la nivel regional sau UE, unde abordările colaborative pot

genera cel mai mare impact.

Proiectul RE-FEM a evidențiat, de asemenea, domenii semnificative în sfera rezilienței, inovației și egalității de șanse care necesită sprijin suplimentar și sistematic. Actorii implicați în evenimentele World Café din țările proiectului au subliniat bune practici emergente, inițiative pilot și voință politică crescândă pentru îmbunătățirea mediilor de sprijin pentru femeile antreprenori.

Formularea recomandărilor de politică

Pe baza analizei tematice a recomandărilor, a fost dezvoltat un cadru sintetizat de acțiuni prioritare pentru factorii de decizie, managerii de programe și donatori, prezentat în Tabelul 14 din FPS.

- 1. Acces la finanțare** – Accesul limitat la finanțare rămâne o barieră majoră pentru femeile antreprenori, din cauza băncilor prudente, lipsei garanțiilor și procedurilor complexe. Țări precum Bulgaria, România și Serbia se confruntă cu lacune în microfinanțare și granturi publice; Ungaria și Slovacia au nevoie de modele alternative de finanțare (ex. crowdfunding, investitori angel). Sunt necesare proceduri simplificate, tipuri diverse de finanțare și scheme sensibile la gen.
- 2. Digitalizare și incluziune tehnologică** – Competențele digitale și infrastructura sunt critice, însă multe femei, în special din zonele rurale sau defavorizate, nu au acces și încredere. În timp ce Finlanda și Spania înregistrează progrese, alte țări au nevoie de instruire digitală incluzivă, platforme centrate pe utilizator și instrumente AI adaptate pentru femeile antreprenori.
- 3. Educație antreprenorială, formare și mentorat** – Formarea pe termen scurt și generică este insuficientă. Țările cer formate pe termen lung, flexibile, integrate în sistemele naționale de educație și învățare pe tot parcursul vieții. Mentori vizibili, învățare între egale, metode educaționale informale și programe locale de ambasadori pot inspira și sprijini femeile antreprenori.
- 4. Echilibru între viața profesională și personală și infrastructura de îngrijire** – Sistemul inadecvat de creșe, programele rigide și protecția socială slabă împing femeile către munca informală sau cu jumătate de normă, limitând creșterea afacerilor. Este esențială o integrare mai puternică a politicilor antreprenoriale cu infrastructura de îngrijire.
- 5. Vizibilitate, reprezentare și stereotipuri de gen** – Stereotipurile persistente limitează femeile în poziții de conducere și sectoare cu creștere ridicată. Campaniile și programele de dezvoltare a leadership-ului, cum sunt cele din Ungaria și Spania, sunt necesare pentru creșterea vizibilității și promovarea schimbării culturale.

- 6. Elaborarea de politici incluzive și coordonare instituțională** – Politicile sunt adesea fragmentate și slab coordonate. Grupuri interministeriale, guvernanță mai bună, co-creare cu femeile antreprenori și evaluări ale impactului de gen sunt necesare. Stimulentele în achizițiile publice pot sprijini, de asemenea, afacerile conduse de femei.
- 7. Incluziunea femeilor din mediul rural** – Femeile antreprenori din mediul rural se confruntă cu izolare, lacune digitale, roluri tradiționale de gen și vizibilitate scăzută. Intervenții sensibile la context, servicii mobile, hub-uri comunitare și stimulente fiscale sunt critice, aliniindu-se cu obiectivele UE privind coeziunea și dezvoltarea rurală.
- 8. Colectarea datelor, monitorizare și evaluare** – Lipsa datelor consistente, dezagregate pe sexe, împiedică politici eficiente și evaluarea impactului. Consolidarea colectării de date, a monitorizării și a evaluărilor impactului de gen reprezintă o prioritate transversală.

Proiectul RE-FEM arată că abordările fragmentate sau „universal valabile” nu pot răspunde adecvat complexității barierelor cu care se confruntă femeile antreprenori. Prin urmare, proiectul recomandă:

- **Abordări sistemice** care să alinieze politicile în domeniile educației, finanțelor, genului și inovației.
- **Politici intersecționale** care să recunoască nevoile specifice ale femeilor din grupele de vârstă mai în vârstă, migrante, rome, îngrijitoare, cele care trăiesc în zone rurale și alte categorii de femei deosebit de vulnerabile.
- **Guvernare colaborativă** care să includă femeile antreprenori și organizațiile de sprijin în fiecare etapă a dezvoltării politicilor.
- **Angajamente clare și măsurabile** pentru promovarea egalității și incluziunii în întregul ecosistem antreprenorial.

Website:

www.refem.eu

Email:

hetfa_re-fem@hetfa.eu

Facebook:

www.facebook.com/REFEM0

Linkedin:

<https://www.linkedin.com/company/re-fem/>

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however, those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.